

SUVEREN FONDLAR MABLAG‘LARI HISOBIGA MOLIYALASHTIRISHDA XAVFLARNING BOSHQARISH STRATEGIYASI

Sattorov Komiljon Oripovich

O‘zbekiston Respublikasi

Bank-Moliya akademiyasi tinglovchi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada suveren fondlar mablag‘lari hisobiga moliyalashtirishda risklarni boshqarish jarayonida mamlakatlar duch keladigan asosiy qiyinchiliklarni aniqlash asosi maqsad qilib qo‘yilgan. Ushbu maqsadga erishish uchun suveren moliyaviy risklarni boshqarishning u yoki bu usullarini qo‘llash funksiyasi yuklangan davlat organlari va moliya institutlari faoliyati samaradorligini oshirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur degan xulosaga kelishga imkon berdi.

Investitsion portfelni shakllantirish jarayoni, suveren fondlarning aktivlarini boshqarishning asosiy risklari, shuningdek, fondlar uchun eng tipik moliyaviy bozor vositalari tavsiflanadi.

Tayanch so‘z va iboralar: *suveren fond, risklar, investitsiyalar, daromad, riskli aktivlar, aksiyalar, obligatsiyalar.*

ABSTRACT

This article is to identify the main difficulties that countries face in managing risk when financing from sovereign wealth funds. To achieve this goal, we can conclude that it is necessary to implement comprehensive measures to improve the efficiency of government agencies and financial institutions, which are entrusted with the function of applying one or another method of managing sovereign financial risks.

The process of forming an investment portfolio, the main risks of managing assets of sovereign funds, as well as the most typical financial markets for funds are described.

Key words and phrases: *sovereign fund, risks, investments, income, risky assets, shares, bonds.*

KIRISH

Jahon iqtisodiyotining bugungi global o‘zgarishlar sharoitida, bir tomondan, moliyaviy zahiralari, ikkinchi tomondan, xalqaro moliya bozorining eng yirik ishtirokchilari hisoblangan suveren fondlarning faoliyatiga jiddiy e‘tibor qaratishni taqozo etadi.

Bugungi kunda mamlakatlarda suveren fondlar masalasini yoritish alohida dolzarblik kasb etadi. Zamonaviy beqaror sharoitlarda, inqirozlar davrida - siyosiy, harbiy, iqtisodiy, suveren fondlar barqaror rivojlanish vositalaridan manfaatdor bo'lgan milliy iqtisodiyotlarni rivojlantirishda garov, "tayanch nuqta" va barqarorlik vazifasini bajaradi.

Istisnosiz barcha mamlakatlarda bunday fondlarning o'ziga xos xususiyati ularning nisbiy mustaqilligi va davlat mablag'laridan ajratilganligi bo'lib, bunga aniq belgilangan maqsad va vazifalar doirasi orqali erishiladi. Mablag'lar manbalari davlat mablag'lari, ixtiyoriy badallar, xayriyalar va boshqalar bo'lishi mumkin.

Adabiyotlar sharhi.

S.Svirko (2014) fikricha Suveren fond - bu davlat investitsiya fondi bo'lib, uning aktivlarida turli xil moliyaviy vositalar, masalan, aksiyalar, obligatsiyalar, shuningdek mulk, qimmatbaho metallar va boshqalar bo'lishi mumkin. Funktsional yondashuvga ko'ra, suveren fond davlat tomonidan tashkil etilgan va bevosita davlatga tegishli bo'lgan, yakuniy foyda oluvchi butun mamlakat aholisi bo'lgan alohida fond (aktivlar jamg'armasi) sifatida belgilanadi.

A.Selimova (2024) fikricha Suveren fondlar yoki suveren fondlar to'plangan mablag'lar samarali investitsiya qilish uchun davlatlar tomonidan boshqariladigan noyob moliyaviy vositalardir. Bular aksiyalar, obligatsiyalar, mulk, qimmatbaho metallar va boshqa moliyaviy vositalarni o'z ichiga olgan moliyaviy aktivlardir.

Suveren fondlar kapitalning xavfsizligi va ko'payishini ta'minlashning muhim funksiyasiga ega bo'lib, ularni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun bo'sh mablag'larni samarali joylashtirishdan maksimal rentabellikni olish uchun yuqori sifatli risklarni boshqarishni amalga oshirishlari kerak [2].

Suveren fondlar mablag'lar hisobidan innovatsion loyihalarni amalga oshirish doirasida investitsiya faoliyatini amalga oshirish unga xos bo'lgan xatarlarni batafsil tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Shubhasiz, innovatsiyalarni joriy etish birinchi navbatda investitsiya xavfi bilan bog'liq, chunki loyihaga kiritilgan mablag'lar uzoq muddatli investitsiyalar hisobidan shakllantiriladi.

TAHLIL VA NATIJALAR.

Suveren fondlar to'plangan mablag'larni samarali investitsiya qilish uchun davlatlar tomonidan boshqariladigan noyob moliyaviy vositalardir. Bular aksiyalar, obligatsiyalar, mulk, qimmatbaho metallar va boshqa moliyaviy vositalarni o'z ichiga olgan moliyaviy aktivlardir.

So'nggi yillarda ko'plab mamlakatlarning suveren fondlarida katta zaxiralar to'planib, jahon moliya bozorida o'z ta'sirini kuchaytirib bormoqda.

Davlat tashkilotlar to‘liq yoki qisman hukumat nazorati ostidagi korxonalar bo‘lib, ularning har biri o‘z aktivlari va investitsiyalariga ega bo‘lishi mumkin.

Yuqorida keltirilgan shakllardan farqli o‘laroq, suveren fondlar odatda xavfliroq investitsiya loyihalarini va yuqori daromad olishni maqsad qilib qo‘yadilar va shu orqali ma‘lum bir soliq to‘lamasdan davlat boyligini oshirishga intiladilar.

Shuningdek, yaratilish jarayonida ko‘zlangan asosiy maqsadlar turiga ko‘ra, suveren fondlar odatda quyidagilarga bo‘linadi:

- zahiralarni investitsiyalash uchun korporatsiyalar;
- pensiya xaxira fondlari;
- fiskal barqarorlashtirish fondlari;
- fiskal jamg‘arma fondlari;
- rivojlanish fondlari [4].

1-jadval.

Faoliyati maqsadlariga ko‘ra suveren fondlarning turlari [3]

	Tashkiliy shakli	Asosiy maqsad
1.	<i>Zahiralarni investitsiyalash uchun korporatsiyalar</i>	<i>Zaxiralarni investitsiyalashdan daromad olish</i>
2.	<i>Pensiya xaxira fondlari</i>	<i>Barqaror darajalarni ta‘minlash uchun aktivlarni to‘plash ijtimoiy ta‘minot (asosan pensiyalar)</i>
3.	<i>Fiskal barqarorlashtirish fondlari</i>	<i>Byudjet daromadlarining o‘zgaruvchanligini yumshatish, shov-shuv eksport narxlarining o‘zgarishi (birinchi navbatda, xom ashyo)</i>
4.	<i>Fiskal jamg‘arma fondlari</i>	<i>Eksportdan tushgan ortiqcha daromadlar bilan bog‘liq byudjetdan tashqari mablag‘larni aholining turli ijtimoiy guruhlari o‘rtasida qayta taqsimlash</i>
5.	<i>Rivojlanish fondlari</i>	<i>Ustuvor loyihalarni moliyalashtirish uchun aktivlarni jamlash ijtimoiy-iqtisodiy loyihalar (masalan, infratuzilma)</i>

Suveren fondlarning o‘ziga xos xususiyatlari:

- fondning manbalari va mablag‘lardan foydalanish yo‘nalishlari o‘zaro bog‘liq va mustaqil emas.

- Suveren fondlarning mablag‘laridan foydalanish muddati uzoq muddatli bo‘lib, namoyon bo‘lish natijasi "uzoq istiqbolga" ega bo‘ladi.

Suveren fondlar kapitalning xavfsizligi va ko‘payishini ta‘minlashning muhim funksiyasiga ega bo‘lib, ularni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun bo‘sh mablag‘larni samarali joylashtirishdan maksimal rentabellikni olish uchun yuqori sifatli risklarni boshqarishni amalga oshirishlari kerak.

Ma‘lumki, bozor risklari obyektiv bo‘lib, ichki va tashqi muhit omillarining o‘zgarishi bilan yuzaga keladi. Bozor tavakkalchiligining asosiy elementlari quyidagilardan iborat:

- siyosiy (*siyosiy beqarorlik, hokimiyat inqirozi yoki rejim o‘zgarishi, harbiy mojarolar*);
- ma‘muriy (*“ma‘muriy to‘siqlar”, shu jumladan tarif bo‘yicha cheklovlar, tarifsiz tartibga solish va boshqalar*);
- administrativ (*mamlakatda, mintaqalarda yoki alohida tarmoqlarda iqtisodiy tanazzul*);
- ma‘lum inflyatsiya va ekologik xavflar.

2-jadval.

Suveren fondlarning mablag‘lari investitsiyalashdagi xavflar [4]

Sohalar	Ijobiy	Salbiy
Mehnat resurslari	Yangi, ilg‘or boshqaruv usullari kirib kelishi	Malakasiz ishlar uchun mahalliy xodimlardan foydalanish
Tabiiy resurslar	Foydali qazilma konlarini xo‘jalik aylanmasiga jalb etish	Resurslarning kamayishi
Ishlab chiqarish kapitali	Yangi texnologiyalar oqimi kirib kelishi	Eskirgan texnologiyalarni uzatish
Strukturaviy o‘zgarishlar	Yangi ishlab chiqarishlar kashf qilish	Iqtisodiyotning monosanoat strukturasi saqlab qolish
Investitsiyalash, reinvestitsiya (qayta investitsiyalash)	Qabul qiluvchining valyuta tushumlarining o‘sishi	Foydani chet elga chiqib ketishi

Mehnat resurslari. Investitsiyalar ilg‘or boshqaruv tajribasi va nou-xauni olib kelishi mumkin. Boshqa tomondan, salbiy jihat sifatida mahalliy aholidan malakasiz

ishchi kuchi sifatida foydalaniladi, amaliyot shuni ko'rsatadiki, investor uchinchi mamlakatlardan jalb qilingan arzonroq ishchi kuchidan foydalanadi. Shuning uchun bu sohada vaziyat noaniq va xavf darajasi ancha yuqori.

Tabiiy resurslar. Darhaqiqat, milliy loyihaga investorlarni jalb qilish kutilgan samarani berishi mumkin — "bo'sh" konlardan foydalanish. Lekin uzoq muddatda qayta tiklanmaydigan tabiiy resurslarning tugashiga, qisqa muddatda esa ekologik muammolarga olib keladi.

Ishlab chiqarish kapitali. Bu yerda investitsiyalar potensial ravishda iqtisodiyot strukturasi yangi texnologik tuzilishga o'zgartirishi mumkin. Ammo, turli mamlakatlarga sarmoya kiritish tajribasi shuni ko'rsatadiki, natija kutilganidan teskari bo'lishi mumkin, ya'ni atrof-muhitga xavf tug'diruvchi eskirgan texnologiyalar va uskunalarni uzatishgacha.

Strukturaviy o'zgarishlar. Iqtisodiyotda kutilayotgan ijobiy o'zgarishlar qabul qiluvchi mamlakat iqtisodiyotida noqulay nisbatlarning "saqlanishi" ga olib kelishi mumkin. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, xorijiy investorlar, qoida tariqasida, noldan ishlab chiqarish quvvatlarini yaratishga moyil emaslar, ular birinchi navbatda daromad keltiradigan, ishlayotgan korxonalariga qiziqishadi.

Investitsiyalash, reinvestitsiya (qayta investitsiyalash). Xorijiy investor ko'pincha ishlab chiqarish quvvatlarini sotib olib, uni rivojlantirishga, asosiy vositalarni yangilashga emas, aksincha, ko'p hollarda foydalanishdan ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Chet ellik investor tomonidan tabiiy resurslar qo'shimcha ortiqcha qiymat shaklida o'zlashtiriladi.

Suveren fondlarning mablag'lari investitsiyalashda xavflarni boshqarishni ta'minlaydigan bir nechta harakatlar mavjud. Jumladan:

a) xatarlarni tahlil qilish va baholash. Tizimli risk tahlilini o'tkazish fond kapitaliga potensial tahdidlarni aniqlashga va ularni yumshatish bo'yicha strategiya va chora-tadbirlarni ishlab chiqishga yordam beradi. Risklar moliyaviy, operatsion, obro'ga oid va boshqa turdagi risklarni o'z ichiga olishi mumkin.

b) diversifikatsiyalangan investitsiya portfellarini rivojlantirish. Xatarlarni kamaytirish va barqaror daromadni ta'minlash uchun suveren fondlarning investitsiya portfellarini diversifikatsiya qilish tavsiya etiladi. Bu aksiyalar, obligatsiyalar, ko'chmas mulk, tovarlar va muqobil investitsiyalar kabi turli xil aktivlarga investitsiya qilishni o'z ichiga olishi mumkin.

c) risklarni boshqarish vositalaridan foydalanish. Suveren fondlar risklarni boshqarish uchun turli vositalardan foydalanishi mumkin, masalan, derivativlar, opsionlar, kredit risklarini sug'urtalash va boshqalar. Ushbu vositalar xavf ta'sirini kamaytirishga va fond kapitalini yo'qotishdan himoya qilishga yordam beradi.

d) *xatarlarni boshqarish strategiyalarini monitoring qilish va muntazam yangilash.* Risklarni boshqarish strategiyalarini joriy sharoitlarga moslashtirish uchun moliyaviy bozorlar va iqtisodiy muhitdagi o'zgarishlarni muntazam ravishda kuzatib borish muhimdir. Shuningdek, investitsiya portfellarini vaqti-vaqti bilan ko'rib chiqish va daromadlarni optimallashtirish va risklarni kamaytirish uchun zarur tuzatishlarni kiritish kerak.

Yuqorida qayd etilgan usullar va strategiyalarni qo'llash suveren fondlarga risklarni samarali boshqarish va kapital xavfsizligini ta'minlash, shuningdek, erkin pul oqimlarining rentabelligini maksimal darajada oshirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, jahon reyting agentliklari indeksini hisobga olgan holda risklarni boshqarish va uni tizimga integratsiya qilish uchun quyidagi bosqichlarni taklif qilish mumkin:

e) *reyting agentliklarining monitoringi.* Suveren jamg'arma sarmoya kiritayotgan mamlakatlar va tashkilotlar uchun jahon reyting agentliklari tomonidan berilgan reytinglarni muntazam kuzatib borish va tahlil qilish juda muhim. Bu emitentlarning kreditga layoqatliligini baholashga, tavakkalchilik darajasini aniqlashga va mavjud mablag'larni joylashtirish bo'yicha qaror qabul qilishga yordam beradi.

f) *reyting ma'lumotlarini risklarni boshqarish tizimiga integratsiyalash.* Risk pozitsiyalarini avtomatik ravishda kuzatish va baholash uchun reytinglar suveren fondning risklarni boshqarish tizimiga kiritilishi mumkin. Bu sizga reytinglardagi o'zgarishlarga tezda javob berish va xavflarni kamaytirish yoki kapitalni himoya qilish uchun tegishli choralarni ko'rish imkonini beradi.

g) *reyting ma'lumotlari asosida strategiyalarni ishlab chiqish.* Reyting ma'lumotlari asosida turli emitentlarning kreditga layoqatlilik darajasini va ular bilan bog'liq risklarni hisobga oladigan risklarni boshqarish strategiyalari ishlab chiqilishi mumkin. Masalan, reytingi past bo'lgan investitsiyalar ta'sirini kamaytirish yoki ba'zi reyting toifalarida investitsiyalar hajmiga cheklovlar o'rnatish.

h) *Risklarni boshqarish jarayonlarini avtomatlashtirish.* Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish reyting ma'lumotlarini hisobga olgan holda risklarni boshqarish jarayonlarini avtomatlashtirish imkonini beradi. Bu reyting ballari asosida avtomatik ravishda tahlil qilish va qaror qabul qilish uchun maxsus algoritmlar va dasturiy ta'minotni ishlab chiqishni o'z ichiga olishi mumkin.

Jahon reyting agentliklari indeksini risklarni boshqarish tizimiga integratsiya qilish suveren fondlarga o'z investitsiya portfellarini yanada samarali baholash va boshqarish, risklarni kamaytirish va barqaror daromadni ta'minlash imkonini beradi.

Bu jihatni risklarni boshqarish tizimingizga qanday integratsiya qilish mumkin:

Portfel stress testi: Stress-testlarni o'tkazish, jumladan, bozor sharoitlarining o'zgarishining turli ssenariylari (masalan, aksiyalar narxining keskin pasayishi, foiz stavkalarining ko'tarilishi, iqtisodiy inqiroz va h.k.) risklar darajasini va mumkin bo'lgan yo'qotishlarni baholash imkonini beradi. turli stsenariylar. Stress-test natijalariga ko'ra, investitsiya strategiyalari va aktivlarni taqsimlash risklarni kamaytirish va daromadlarning barqarorligini yaxshilash uchun o'zgartirilishi mumkin.

Ssenariy tahlili: ssenariy tahlilini o'tkazish turli vaziyatlarda investitsiya portfellari va fond daromadlariga turli omillarning ta'sirini baholashga yordam beradi. Bu makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning o'zgarishi, geosiyosiy hodisalar, qonunchilikdagi o'zgarishlar va boshqalarni o'z ichiga olishi mumkin. Ssenariy modellashtirish natijalarini tahlil qilish risklarni boshqarish va investitsiya strategiyasini shakllantirish bo'yicha asosli qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Algoritmik modellardan foydalanish: bozor xatti-harakatlarini bashorat qilish va risklarni baholash uchun algoritmik modellar va mashinani o'rganish usullaridan foydalanish tahlil qilish va qaror qabul qilish jarayonlarini avtomatlashtirish imkonini beradi. Bu sizga bozor muhitidagi o'zgarishlarga tezda javob berish va investitsiya strategiyalarini bozor xatti-harakatlari stsenariylarining o'zgaruvchanligiga muvofiq moslashtirish imkonini beradi.

Modellar va strategiyalarni muntazam yangilab turish. Yangi ma'lumotlar va bozor o'zgarishlarini aks ettirish uchun tahliliy modellar va investitsiya strategiyalarini muntazam yangilab turish juda muhimdir. Bu sizning tahlilingizni dolzarb va to'g'ri saqlashga yordam beradi va portfelningiz riski va daromadini samarali boshqarishga yordam beradi.

Risklarni boshqarish tizimiga bozor xatti-harakatlari ssenariylarining o'zgaruvchanligini hisobga olish integratsiyalashuvi suveren fondlarga yanada moslashuvchan va tashqi muhit o'zgarishlariga moslashish imkonini beradi, bu esa kapitalni yanada samarali himoya qilish va barqaror daromadni ta'minlashga yordam beradi.

So'nggi o'n yilliklarda suveren fondlar o'zlarining biznes jarayonlariga avtomatlashtirishni joriy etish jarayonida qiyinchiliklar va qiyinchiliklarga duch kelishmoqda.

Eskirgan tizimlarni moslashtirishdagi qiyinchiliklar. Ko'pgina suveren fondlar ko'p yillar oldin yaratilgan va shuning uchun ularning ko'pgina biznes jarayonlari eskirgan texnologiyalar va tizimlar asosida qurilgan. Zamonaviy avtomatlashtirilgan echimlarning integratsiyasi eski tizimlardan yangi, innovatsion platformalarga o'tishning mos kelmasligi va murakkabligi tufayli qiyinchiliklarga

duch kelmoqda. Ushbu tizimlar juda murakkab bo'lishi mumkin, yillar davomida rivojlanish va o'zgartirishlar davomida to'plangan. Yangi avtomatlashtirilgan yechimlarni mavjud infratuzilma bilan integratsiyalash ma'lumotlar formatlari, protokollar va tizim arxitekturasidagi farqlar tufayli qiyin bo'lishi mumkin.

Ushbu muammolarni amalda samarali yechimlar quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin:

- mavjud tizimlarning auditi;
- eng eskirgan va muhim tizimlardan boshlab infratuzilmani yangilashning bosqichma-bosqich strategiyasini ishlab chiqish;
- har xil turdagi ma'lumotlar va ilovalar bilan o'zaro aloqada bo'lishi mumkin bo'lgan moslashuvchan me'moriy echimlarni ishlab chiqish avtomatlashtirish jarayonini osonlashtiradi.

Investitsion strategiyalarning o'ziga xos xususiyatlari. Suveren fondlar, qoida tariqasida, milliy boyliklarni uzoq muddatli saqlash va ko'paytirishga qaratilgan o'ziga xos investitsiya strategiyalari va maqsadlariga ega. Bu portfelni boshqarishning turli talablari va strategiyalariga samarali javob bera oladigan avtomatlashtirilgan vositalarni tanlash va amalga oshirishda qiyinchiliklar tug'diradi.

Bu har bir fondning investitsiya strategiyalariga moslashtirilgan moslashtirilgan yechimlarni ishlab chiqish va amalga oshirishda, shuningdek, portfel va maqsadlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda moslashuvchan yechimlarni taqdim eta oladigan texnologik hamkorlar bilan hamkorlikda yordam berishi mumkin.

Madaniy va tashkiliy o'zgarishlar. Suveren fondlarda avtomatlashtirishni amalga oshirish muhim madaniy va tashkiliy o'zgarishlarni talab qiladi. Yangi texnologiyalar bilan ishlash xodimlarning rolini qayta ko'rib chiqishni talab qilishi mumkin va bu tashkilot ichida qarshilik ko'rsatishi mumkin:

a) Ba'zi xodimlar o'z roli va ish jarayonidagi o'zgarishlarga qarshilik ko'rsatishi mumkin. Buning sababi ishni yo'qotish qo'rquvi, yangi texnologiyalarga nisbatan noaniqlik yoki umuman o'zgarishlarga qarshilik ko'rsatishi mumkin.

b) xodimlarni avtomatlashtirishni joriy etish jarayoniga faol jalb etish, ularga o'z tashvishlari, g'oyalari va takliflari bilan bo'lishish imkoniyatini yaratish muhim ahamiyatga ega. Bu yanada ijobiy muhit yaratishga va o'zgarishlarga qarshilikni kamaytirishga yordam beradi.

c) avtomatlashtirishni amalga oshirishni o'zgarishlarni boshqarish jarayoni sifatida ko'rish kerak. Bu o'zgarishlar strategiyasini ishlab chiqish, asosiy manfaatdor tomonlarni aniqlash, aloqalarni rejalashtirish va o'zgarishlarning samaradorligini baholashni anglatadi.

Yangi avtomatlashtirilgan tizimlarni joriy etish yuqori boshqaruv e'tiborini o'zgartirish xavfini keltirib chiqarishi mumkin. Ayniqsa, joriy etishning dastlabki bosqichlarida ayrim menejerlar strategik ustuvorliklar va biznes maqsadlariga zarar etkazuvchi texnik detallar va yangi tizimga o'tish bilan bog'liq muammolarga e'tibor qaratishlari mumkin.

Ushbu xavf quyidagi shakllarda namoyon bo'lishi mumkin:

Strategik maqsadlardan chalg'itish: Top menejment biznesni rivojlantirish, raqobatbardosh mavqeni mustahkamlash yoki manfaatdor tomonlarni jalb qilish kabi strategik masalalarga e'tiborini yo'qotishi va natijada kompaniyaning uzoq muddatli faoliyatiga putur etkazishi mumkin.

Qaror qabul qilish qobiliyatini yo'qotish: yangi tizimni joriy etish jarayonida dolzarb muammolarni hal qilish bilan band bo'lgan menejerlar strategik muhim qarorlarni adekvat baholash va qabul qilish qobiliyatini vaqtincha yo'qotishi mumkin.

Ustuvorliklar bo'yicha kelishmovchiliklar: yangi tizimlarning joriy etilishi kompaniyani rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari va yo'nalishlari bo'yicha top-menejment qarashlarida kelishmovchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Bu nizolarga olib kelishi va qaror qabul qilish jarayoniga to'sqinlik qilishi mumkin.

Ushbu xavfni kamaytirish uchun quyidagilarni tavsiya qilamiz:

· *Muloqot va trening.* Yuqori rahbariyatni yangi tizimlarni joriy etish jarayoni haqida muntazam ravishda xabardor qilish, kompaniyaning strategik maqsadlari va rivojlanish rejalarini muhokama qilish muhimdir. Treninglar va taqdimotlar boshqaruvga avtomatlashtirishning afzalliklari va maqsadlarini tushunishga yordam beradi.

· *Manfaatdor tomonlarni jalb qilish.* Amalga oshirish jarayoniga asosiy manfaatdor tomonlarni jalb qilish ularning tashvishlari va muammolarini aniqlash va hal qilishga yordam beradi hamda yuqori rahbariyatning diqqatini to'g'ri yo'nalishga qaratadi.

· *Doimiy monitoring.* Kompaniya faoliyatini muntazam monitoring qilish va tahlil qilish yuqori boshqaruvning strategik yo'nalishidagi har qanday og'ishlarni tezda aniqlash va tuzatishga yordam beradi va kerak bo'lganda yangi tizimlarni joriy qilish rejalarini to'g'rilaydi.

Yangi avtomatlashtirilgan tizimlarni joriy qilish ba'zi boshqaruvchilar, ayniqsa eski tizimlar va jarayonlarga amal qiladiganlar tomonidan qarshilikka duch kelishi mumkin. Bu qaror qabul qilishga to'sqinlik qilishi va o'zgarishlar tezligini sekinlashtirishi mumkin. Menejment bilan yangi tizimlarning ijobiy va salbiy tomonlarini faol muhokama qilish va ularga avtomatlashtirishni joriy etishning afzalliklarini ko'rsatish kerak. Yangi texnologiyalarning afzalliklarini tushuntiruvchi

treninglar va taqdimotlar tashkil etish. Ularning tashvishlari va muammolarini aniqlash va hal qilish uchun asosiy manfaatdor tomonlar bilan maslahatlashing.

Suveren fondlarda biznes jarayonlarini avtomatlashtirish murakkab va ko'p qirrali jarayondir. Ushbu moliyaviy vositalarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish o'z navbatida ma'lumotlar xavfsizligining muhim jihatlari bo'lgan aniq investitsiya strategiyalari, risklarni boshqarish va ma'lumotlarning maxfiyligi talablarini hisobga olgan holda ehtiyotkorlik bilan amalga oshirilishi kerak. Suveren fondlarda biznes jarayonlari murakkabligi kuyidagi qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin:

· Ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlashdagi qiyinchiliklar. Suveren fondlarni boshqarishda raqamli ma'lumotlarning hajmi va ahamiyati ortib borishi bilan ularning xavfsizligini ta'minlash muammosi paydo bo'ladi. Moliyaviy ma'lumotlarning nozikligini hisobga olgan holda, sizib chiqish yoki ma'lumotlarga ruxsatsiz kirish jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Biroq, avtomatlashtirishning joriy etilishi kiberhujumlar va shaxsiy hayotning buzilishi xavfini oshirishi mumkin. Shu sababli, shifrlash, ko'p darajali autentifikatsiya, monitoring va kirishni oldini olish tizimlari va muntazam xavfsizlik auditini o'z ichiga olgan ma'lumotlarni himoya qilishning qat'iy choralarini ishlab chiqish va amalga oshirish zarur.

· Malakali kadrlarning etishmasligi. Biznes jarayonlarini samarali avtomatlashtirish axborot texnologiyalari, moliya va menejment sohasida bilimga ega yuqori malakali mutaxassislarni talab qiladi. Biroq, bunday mutaxassislarni topish qiyin bo'lishi mumkin, ayniqsa bu sohada kichik ish bozorlari bo'lgan mamlakatlarda. Bu avtomatlashtirishni amalga oshirish jarayonini sekinlashtirishi va uni amalga oshirishni qiyinlashtirishi mumkin. Ushbu muammoni hal qilish uchun siz mavjud xodimlarni o'qitishga yoki tashqi maslahatchilar va mutaxassislarni jalb qilishga murojaat qilishingiz mumkin.

· Qonunlar va me'yoriy hujjatlar talablariga muvofiqligi. Suveren fondlar milliy va xalqaro darajada qat'iy tartibga solish va qonunchilikka bo'ysunadi. Shu sababli, biznes-jarayonlarni avtomatlashtirishni amalga oshirishda barcha amaldagi me'yoriy-huquqiy talablarga, jumladan, ma'lumotlarni himoya qilish, moliyaviy hisobotlar va boshqalarga qo'yiladigan talablarga rioya etilishi hisobga olinishi kerak. Ushbu talablarning buzilishi jiddiy huquqiy oqibatlarga olib kelishi va investorlar va manfaatdor tomonlarning ishonchini yo'qotishiga olib kelishi mumkin.

Ushbu qiyinchiliklarni bartaraf etish aktivlarni boshqarish samaradorligini oshirishga va milliy iqtisodiyotlarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga olib kelishi mumkin.

XULOSA

Qoidaga ko‘ra, suveren fondlar davlatlarning, shu jumladan markaziy banklar tomonidan boshqariladigan valyuta zaxiralarining bir qismini ajratish yo‘li bilan yaratiladi. Jahon amaliyotidan kelib chiqib aytish mumkinki, suveren fondlar ancha faol investitsiya siyosatini olib boradilar, ular oltin-valyuta zaxiralariga odatdagi investitsiyalar bilan solishtirganda yuqori daromad keltiradigan kamroq likvidli va xavfliroq aktivlarga investitsiya qiladilar.

Suveren fondlar mablag‘lari hisobiga moliyalashtirishda xavflarning boshqarish ma‘lum bir davlat faoliyatining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, shuningdek, o‘z zimmasiga olgan moliyaviy majburiyatlarni hisobga olgan holda ham nazariy jihatdan, ham ularni amaliy qo‘llashda qo‘shimcha tadqiqotlarni talab qiladi. Har bir mamlakatda nazariy jihatdan mavjud bo‘lgan va amalda qo‘llaniladigan suveren moliyaviy risklarni boshqarish usullarini o‘rganish, ularning xususiyatlari va omillarga bog‘liqligi, shuningdek ularni birlashtirish imkoniyatlarini to‘liqroq tushunish uchun alohida e‘tibor talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. I.Jumaniyazov., International Journal of Finance and Digitalization, www.ijfd.uz, ISSN: 2181-3957, Vol. 1 Issue 01, 2022-y.
2. А.Селимова., управляющий директор АО «Банковское Сервисное Бюро НБК»: <https://plusworld.ru/articles/59018/> (дата обращения: 13.07.2024).
3. А.А. Кинякин, «Суверенные фонды благосостояния как глобальные политико-экономические акторы: к пределению понятий», научной статьи по специальности «Экономика и бизнес»., 2014
4. И. Д.Элякова, Основные виды инвестиционных рисков суверенных фондов национального благосостояния государств., 2017.
5. 5.О.А.Бойтуш, «Эволюционная парадигма создания суверенных фондов государства», Столипинский вестник №8/2023, УДК 330.526, -2023.
6. Попов, М.В., Ермакова, Е.А. Финансовые риски государства: сущность, особенности, классификация, способы управления // Промышленность: экономика, управление, технологии. 2014. №2. С. 96-100.
7. Allen M., Caruana J. Sovereign Wealth Funds – A Work Agenda // IMF papers. Feb. 29, 2008. [Elektronnyy resurs]. Rejim dostupa: <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/008/022908.pdf/>
8. International Forum of Sovereign Wealth Funds. [Elektronnyy resurs]. Rejim dostupa: <http://www.ifswf.org/>

9. Sovereign Wealth Fund Institute. [Elektronnyy resurs]. Rejim dostupa: <http://www.swfinstitute.org/>
10. Khalid A. Alsweilem, Angela Cummine Malan Rietveld, Katherine Tweedie: A comparative study of sovereign investor models: Sovereign fund profiles. The Center for International Development Harvard Kennedy School.
11. Dr. Rajiv Sharma, Sovereign wealth funds investment in sustainable development sectors. 2017.